

บทที่ 7

บทสรุป

การเรียกร้องสิทธิสตรีเป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ภายหลังจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่สังคมไทย เนื่องจากในสังคมแบบจารีตของไทยมีข้อจำกัดสิทธิบางประการ สร้างความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ ทำให้เกิดกลุ่มที่เคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน

การเรียกร้องสิทธิสตรียุคแรกเริ่มขึ้นในสมัยปฏิรูปประเทศ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สังคมไทยต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสตรีบางประการ โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา กฎหมาย ค่านิยมของสังคม วัฒนธรรม เป็นต้น กระบวนการปรับเปลี่ยนดังกล่าวเกิดขึ้นโดยตรงทั้งจากการริเริ่มของฝ่ายชนชั้นนำชายผู้มีอำนาจ และจากการเคลื่อนไหวของบรรดาสตรีหัวก้าวหน้าที่ได้รับการศึกษา ซึ่งดำเนินการแสดงความคิดเห็นผ่านทางหนังสือพิมพ์สตรีที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในขณะนั้น ทำให้สตรีได้รับโอกาสทางการศึกษา สิทธิทางการเมือง การเลือกตั้งและสิทธิทางกฎหมาย บางประการเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีดังกล่าวต้องพบกับอุปสรรคในการดำเนินงาน อาทิ การคัดค้านโจมตีจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย ที่ยังยึดติดกับค่านิยมดั้งเดิมของสังคม การขาดแรงสนับสนุนด้านเงินทุน กลุ่มสตรีซึ่งเป็นเป้าหมายของหนังสือพิมพ์สตรีไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก เป็นเหตุให้การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีในยุคแรกนี้ ไม่อาจสร้างความตื่นตัว หรือกระตุ้นความสนใจให้สตรีโดยทั่วไปเห็นความสำคัญต่อประเด็นเรื่องสิทธิสตรี ประกอบกับเกิดภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น ทำให้การเคลื่อนไหวต้องหยุดชะงักลงชั่วคราวหนึ่ง

อย่างไรก็ตามกล่าวได้ว่าเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีได้กลับคืนตัวขึ้นใหม่ ทั้งนี้เกิดจากแรงบีบคั้นจากปัจจัยภายนอกประเทศ เมื่อองค์การสหประชาชาติมีหลักการที่จะส่งเสริมสถานะของสตรีด้วยการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และเพื่อให้หลักการในปฏิญญาดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติ จึงได้ออกอนุสัญญาขึ้นฉบับหนึ่งเรียกว่า อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางการเมืองของสตรี ซึ่งในอนุสัญญาดังกล่าวฉบับนี้ประเทศไทยได้ร่วมลงนามรับรองด้วย เป็นเหตุให้รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายให้ความสำคัญต่อประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรีเพื่อให้สอดคล้องกับข้อตกลงในอนุสัญญาดังกล่าว นอกจากนี้ปัจจัยจากภายในประเทศเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลมีท่าทีที่จะรับฟังข้อเรียกร้องของสตรีมากขึ้น ปัจจัยทั้งสองประการดังกล่าวทำให้มีการรวมกลุ่มสตรีเพื่อเคลื่อนไหวดำเนินงานในประเด็นเรื่องสิทธิสตรี ซึ่งการเคลื่อนไหวในยุคฟื้นฟูประเทศไทยหลังสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2489-2500 นี้ อาจจำแนกการเรียกร้องสิทธิสตรีออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ฝ่ายเสรีนิยม มีแนวคิดที่ต้องการขอแก้ไขกฎหมาย เนื่องจากเห็นว่า กฎหมายเป็นประเด็นสำคัญที่ปิดกั้นมิให้สตรีมีโอกาสแสดงความสามารถสู่ภายนอกและยังจำกัดสิทธิบางประการของสตรีมิให้ทัดเทียมกับชาย ดังนั้นหากมีการแก้ไขกฎหมายแล้วจะทำให้สตรีได้รับสิทธิเพิ่มขึ้น หรือมีสิทธิเสมอภาคเท่าเทียมกันกับชายได้ นับเป็นการเคลื่อนไหวต่อเนื่องจากยุคแรก ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือ ฝ่ายสังคมนิยม มีแนวคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและค่านิยมของสังคม เนื่องจากมีความเห็นว่า สังคมเป็นตัวกำหนดสิทธิของสตรีทำให้สตรีถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบเพราะโครงสร้างและค่านิยมของสังคมนั้น ฝ่ายชายเป็นผู้กำหนดขึ้นและยังเป็นสาเหตุหลักของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม หากสามารถเปลี่ยนแปลงสาเหตุเหล่านั้นได้จะทำให้สถานะทางสังคมและความสำคัญระหว่างชายหญิงเสมอภาคเท่าเทียมกันในทุกด้าน

การดำเนินการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้เรียกร้องทั้งสองฝ่ายดังกล่าวเติบโตขึ้นจากอิทธิพลของสถานการณ์ภายในประเทศ อาทิ การเปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจทาง

การเมือง การดำเนินนโยบายบริหารปกครองประเทศ นโยบายทางเศรษฐกิจสังคม ข้อจำกัดสิทธิทางกฎหมาย และอิทธิพลภายนอกประเทศจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์การสหประชาชาติของไทย ทำให้มีข้อผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของสหประชาชาติในการปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสหประชาชาติ โดยเฉพาะในประเทศ การรยกย่องส่งเสริมสถานะและสิทธิของสตรี จากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทยในช่วงเวลานี้

จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวของฝ่ายเสรีนิยมมีพัฒนาการขึ้นจากช่วงก่อนสงคราม กล่าวคือ ไม่เพียงแต่แสดงความคิดเห็นในหน้าหนังสือพิมพ์สตรี แต่ยังมีกลุ่มสตรีจำนวนหนึ่งรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยเฉพาะการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรีเพื่อช่วยเหลือสตรีที่เดือดร้อน และยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของสตรีให้ดีขึ้น กลุ่มสตรีที่มีบทบาทสำคัญคือ สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง และสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ซึ่งได้เคลื่อนไหวเรียกร้องต่อฝ่ายรัฐบาลให้มีการแก้ไขกฎหมายบางประการที่เห็นว่าจำกัดสิทธิความเสมอภาคและสร้างความไม่เป็นธรรมต่อสตรี อาทิ กฎหมายเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของสตรี และกฎหมายครอบครัว ฝ่ายเรียกร้องสิทธิสตรีแนวสังคมนิยมเกิดขึ้นเพราะมีการเผยแพร่แนวความคิดสังคมนิยม ซึ่งเสนอแนวทางใหม่ในการวิเคราะห์สังคมไทยสู่บรรดาปัญญาชนทั้งหลาย และในข้อเสนอดังกล่าวมีประเด็นเรื่องความเสมอภาคทางเพศรวมอยู่ด้วย ทำให้ปัญญาชนไทยจำนวนหนึ่งตื่นตัว สนใจที่จะศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรี ดังปรากฏผลงานบางส่วนของนักคิด นักเขียนที่สำคัญคือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ จิตร ภูมิศักดิ์ กล่าวถึงสถานภาพของสตรี การถูกกดขี่ เอาไรต์เอาเปรียบ ความอยุติธรรมในสังคม แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีสตรีเข้าร่วมการเรียกร้องสิทธิสตรีตามแนวสังคมนิยมแต่อย่างใด

ในยุค "เผด็จการทหารระบบสหชาติ" ระหว่าง พ.ศ. 2501-2515 จากปัจจัยของสถานการณ์ภายในประเทศ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นมาใช้อำนาจบริหารประเทศได้ดำเนินนโยบายอย่างเข้มงวด คอยควบคุมกิจกรรมของประชาชนอย่างเคร่งครัด โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 17 เป็นสำคัญ ทำให้การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีต้องลดบทบาทลง แทนที่ฝ่ายเสรีนิยมหันไปดำเนินงานด้านการให้บริการ แนะนำปรึกษาด้านกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไป โดยไม่มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีอย่างชัดเจน จนเมื่อรัฐบาลชุดใหม่ภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจร ขึ้นมาบริหารประเทศภายหลังการอสัญกรรมของจอมพลสฤษดิ์ รัฐบาลชุดใหม่มีท่าทีผ่อนปรนความเข้มงวดลงโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นทางการเมืองมากขึ้น ทำให้กิจกรรมด้านการเรียกร้องสิทธิสตรีคึกคักขึ้นอีกครั้ง มีการยื่นหนังสือเสนอขอแก้ไขกฎหมายครอบครัวต่อรัฐบาล พร้อมทั้งมีการเคลื่อนไหวขอความเห็นชอบและแรงสนับสนุนจากประชาชนทั่วไปโดยการจัดอภิปราศรัยบรรยาย เผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายตามสถานที่ต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์กิจกรรม ชื่อเรียกร้องผ่านทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากประชาชน มีการวิพากษ์วิจารณ์ชื่อเรียกร้อง และการดำเนินงานดังกล่าวอย่างกว้างขวาง ในขณะที่การเคลื่อนไหวของฝ่ายสังคมนิยม เป็นในลักษณะเผยแพร่แนวความคิดอยู่ในหมู่ปัญญาชน นักศึกษาหัวก้าวหน้าซึ่งงานเขียนที่มีเนื้อหาแนวสังคมนิยมเริ่มได้รับความสนใจใหม่ ส่วนประเด็นเรื่องสตรียังไม่ปรากฏชัดเจน

การเรียกร้องสิทธิสตรีมีความเข้มข้นมากขึ้นในยุค "ประชาธิปไตยเบ่งบาน" ด้วยปัจจัยจากสถานการณ์ภายในประเทศจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ภาพการเดินขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญของเหล่าบรรดานิสิต นักศึกษาประชาชนทั้งหญิงชายได้ร่วมกันต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กันจนประสบความสำเร็จจนทำให้สังคมไทยเกิดความตื่นตัวการปกครองแบบประชาธิปไตย การให้ความสำคัญเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งชายและหญิง จากปัจจัยภายในประเทศดังกล่าวได้ส่งผลให้การเคลื่อนไหวเพื่อเรียก

ร้องสิทธิสตรีสามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับปัจจัยจากภายนอกประเทศ เมื่อทางสหประชาชาติประกาศให้มีปีสตรีสากลขึ้นใน พ.ศ. 2518 ปัจจัยดังกล่าวมีส่วนช่วยกระตุ้นให้การเรียกร้องสิทธิสตรีขยายวงกว้างมากขึ้น กล่าวคือ ทางฝ่ายเสรีนิยมได้เข้ามามีส่วนร่วมในร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ให้มีบทรับรองความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายและยังเรียกร้องให้แก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสตรีอีกหลายมาตรา เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการด้านความเสมอภาคที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ

ส่วนฝ่ายสังคมนิยมมีการเคลื่อนไหวอย่างเด่นชัดจากการรวมกลุ่มนักศึกษาหญิงในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยได้รับอิทธิพลแนวความคิดสังคมนิยมจากงานเขียนของปัญญาชนชายในยุคฟื้นฟูประเทศหลังสงคราม เพื่อทำกิจกรรมอันเกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาค อันจะส่งผลกระทบไม่เฉพาะต่อสตรีเท่านั้นแต่อาจจะส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมด้วย โดยมีมุ่งประเด็นสำคัญที่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างค่านิยมของสังคม มีการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวเผยแพร่แนวคิดดังกล่าว กระตุ้นให้สตรีทั้งภายในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน และสตรีระดับพื้นฐานของสังคม เช่น กรรมกร ชาวนา ให้ตระหนักถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของตน รวมทั้งตรวจสอบทัศนคติของสังคม และภายในกลุ่มนักศึกษาที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวดังกล่าว เพื่อจัดการกตัญญูทางเพศ แต่การที่ฝ่ายสังคมนิยมได้นำการเคลื่อนไหวในเรื่องสตรีไปผูกติดกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งมีลักษณะท้าทายอำนาจของรัฐ และขัดกับประโยชน์ของผู้มีอำนาจในสังคมนั้นได้นำไปสู่การใช้กำลังปราบปรามกลุ่มแนวความคิดสังคมนิยมใน พ.ศ. 2519 ทำให้การดำเนินการเรียกร้องสิทธิสตรีต้องยุติลงไปก่อนที่จะบรรลุผลตามเป้าหมาย ขณะที่ฝ่ายเสรีนิยมสามารถเรียกร้องขอแก้ไขกฎหมายครอบครัวในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บางมาตราเป็นผลสำเร็จ แม้ว่าบรรยากาศขณะนั้นจะมีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับฝ่ายเสรีนิยม แต่ฝ่ายที่เห็นด้วยมีพลังมากกว่าตามกระแสหลักในยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน จึงได้สนับสนุนตามข้อเรียกร้องของฝ่ายเสรีนิยม ในที่สุดมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ชำระใหม่ ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม 2519 เป็นต้นไป

แม้ว่าการเรียกร้องสิทธิสตรีของทั้ง 2 ฝ่าย จะมีแนวความคิดและวิธีการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีนั้นมีการดำเนินงานที่สอดคล้องตรงกันในประเด็นสำคัญ 3 เรื่อง คือ หลักการด้านความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงจนสามารถผลักดันให้มีบทบัญญัติรับรองความเสมอภาคโดยระบุให้ชายและหญิงมีความเท่าเทียมกันไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2517 ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง คัดค้านการประกวดนางงาม การดำเนินงานของฝ่ายเสรีนิยมในประเด็นนี้ไม่ชัดเจนนัก ในขณะที่ประเด็นการคัดค้านการประกวดนางงามของสตรีฝ่ายสังคมนิยม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลจนทำให้การจัดการประกวดประชันด้านความงามต้องซบเซาลงไป ระหว่าง พ.ศ. 2516-2526 ที่เดียว และความสนใจต่อปัญหาโสเภณีอันเป็นปัญหาของสังคมแม้จะยังไม่ได้รับการแก้ไขแต่ก็ทำให้การมองประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรีมีความหลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ดีโดยหลักการดำเนินงานทั่วไปแล้ว ทั้ง 2 ฝ่าย มีทัศนคติให้ความสำคัญของปัญหาและเป้าหมายในประเด็นที่แตกต่างกัน จึงทำให้การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีของทั้ง 2 ฝ่าย ขาดการประสานงานกันอย่างจริงจังชัดเจน

กล่าวได้ว่า การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย ระหว่าง พ.ศ. 2489-2519 เป็นพื้นฐานสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวทางด้านประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรีในเวลาต่อมา กล่าวคือ การเรียกร้องขอแก้ไขกฎหมายยังคงได้รับการสานต่อจนถึงปัจจุบัน มีการเรียกร้องขอแก้ไขกฎหมายบางมาตราที่ยังไม่เป็นธรรมแก่สตรี เช่น มีการผลักดันให้เปิดโอกาสแก่สตรีเสมอภาคกับบุรุษในการเข้ารับราชการบางตำแหน่ง เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ฯ มีการแก้ไขให้สตรีสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนันได้ เมื่อ พ.ศ.

2525 และเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2536 คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลขณะนั้นเห็นชอบให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2512 ซึ่งจำกัดห้ามมิให้สตรีดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้สตรีดำรงตำแหน่งด้านการปกครองได้ ดังปรากฏว่ามีผู้ว่าราชการจังหวัดหญิงคนแรกคือ นางจรัสศรี ทีปวิรัช ผู้ว่าราชการจังหวัดนครนายก ในปีเดียวกันนั่นเอง ส่วนฝ่ายสังคมนิยมแม้จะถูกปราบปรามในช่วง พ.ศ. 2519 ทำให้กลุ่มเคลื่อนไหวต้องกระจัดกระจายกันไป บ้างก็ไปศึกษาต่อต่างประเทศ บ้างก็หลบหนีเข้าป่า บ้างก็ถูกจับกุมขัง แต่เมื่อสถานการณ์เริ่มคลี่คลายลงได้มีนักเคลื่อนไหวบางส่วนกลับมาดำเนินกิจกรรมสานต่อการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสตรีอีกครั้ง เห็นได้จากการก่อตั้งองค์กรสตรีหลายแห่ง ซึ่งมีสมาชิกบางส่วนรับเอาอิทธิพลการเคลื่อนไหวจากอดีตมาปรับใช้ในองค์กร เช่น กลุ่มเพื่อนหญิง ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2523 โดยมีนักศึกษาหญิงบางคนที่เคลื่อนไหวในช่วง พ.ศ. 2516-2519 เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมด้วย นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ที่มีกิจกรรมแตกต่างกันไป แต่มีเป้าหมายหลักเพื่อยกสถานะภาพของสตรี โดยดำเนินกิจกรรมด้านการให้คำปรึกษาและเคลื่อนไหว แก้ไขและป้องกันปัญหานานาประการของสตรีกลุ่มต่าง ๆ เช่นเดียวกัน องค์กรดังกล่าวนี้ ได้แก่ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี มูลนิธิผู้หญิง ศูนย์พิทักษ์สิทธิหญิงบริการ สหทัยมูลนิธิ สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา องค์กรติดตามและดำเนินงานทางการเมืองเรื่องสตรี เป็นต้น องค์กรเหล่านี้มีเป้าหมายและการดำเนินงานที่น่าสนใจ กล่าวคือ มีการดำเนินงานและศึกษาประเด็นที่กว้างกว่าการแก้ไขเฉพาะกฎหมายเพื่อความเสมอภาคระหว่างเพศ เช่น ปัญหาค่านิยมของสังคมทุกระดับเกี่ยวกับชายและหญิง ปัญหาความรุนแรงทางเพศ ปัญหาการใช้แรงงานเด็ก เป็นต้น ซึ่งบทบาทและความสนใจในประเด็นที่หลากหลายมากขึ้นขององค์กรสตรีเหล่านี้ ควรจะได้มีการศึกษาในรายละเอียดต่อไป